

Anmeldelser og litteraturnyt

Ved cand.mag. Carl Erik Andresen, *cand.mag.* Søren Balle, *universitetslektor, cand.scient.pol.* Erik Beukel, *overarkivar, mag.art.* Hans Chr. Bjerg, *universitetslektor, dr.phil.* Per Boje, *universitetslektor, cand.mag.* Gerda Bonderup, *seminarielektor, cand.mag.* Verner Bruhn, *forskningsbibliotekar, mag.art.* Lars Dybdahl, *universitetslektor, cand.phil.* Jørgen Elklit, *arkivar, mag.art.* Henrik Fode, *arkivar, cand.mag.* Ib Gejl, *fhv. landsarkivar, cand.mag.* Jens Holmgaard, *universitetslektor, mag.art.* Flemming Just, *universitetslektor, cand.mag.* Per Willemoes Jørgensen, *cand.mag.* Henrik Skov Kristensen, *overarkivar, cand.mag.* Finn H. Lauridsen, *mag.art.* John T. Lauridsen, *universitetslektor, fil.dr.* Michael Linton, *professor, dr.jur.* Poul Meyer, *studierektor, dr.phil.* Jens E. Olesen, *professor, dr.phil.* Henning Poulsen, *dr.phil.* Helge Søgaard, *universitetslektor, cand.scient.pol.* Carsten Lehmann Sørensen, *lektor, lic.phil.* Peter Sørensen, *professor, dr.phil.* Erik Ulsig, *arkivar, cand.mag.* Henrik Vedel-Smith, *arkivar, mag.art.* Paul G. Ørberg.

SAMLEDE FREMSTILLINGER OG LÆNGERE TIDSPERIODER

Vagn Skovgård-Petersen: *Danmarks historie. Bind 5. Tiden 1814-1864.* (Redigeret af H. P. Clausen og Søren Mørch, Gyldendal, 1985). 448 s., 348 kr.

Gyldendals Danmarks historie må forventes at opnå en position som de kommende års vigtigste hjælpemiddel ved de højere læreanstalters historieundervisning. Værket er under kyndig redaktion, og det indeholder særdeles nyttige, delvis kommenterede litteraturoversigter til de enkelte kapitler samt en fyldig litteraturfortegnelse til hvert bind. Forfatterne er kompetente historikere, der kender deres fags tradition og de centrale problemstillinger inden for de enkelte perioder. Enhver historiestuderende vil hurtigt til eksamensopgivelser kunne finde relevante opgivelser af speciallitteratur, der bl.a. in-

deholder forskningsdiskussioner, som kan være med til at give opgivelserne liv.

Ovennævnte gælder også bind 5 dækkende tiden 1814-64 og skrevet af professor Vagn Skovgård-Petersen. Enhver der seriøst vil beskæftige sig med perioden bør indledningsvis have orienteret sig i bindet.

Det giver en sober redegørelse for statsmagtens rammer, såvel centralt som lokalt både før og efter 1848. Bureaukratiet spiller således en afgørende rolle i fremstillingen. Det var med til at sikre en høj grad af kontinuitet trods overgangen fra kollegiestyre til ministerialstyre. Kontinuiteten betones også i fremhævelsen af, at en vis »folkelig« deltagelse i landets styre var på vej allerede før 1848. Stænderforsamlingerne og udvidet lokalt selvstyre hører 1830erne til.

Bindet indeholder ligeledes gode oversigter over de forskellige sociale grupper og den begyndende dynamik i erhvervslivet, som dateres til at tage fart fra omkring 1830 i forbindelse med en stigende orientering mod det ekspanderende engelske marked for landbrugsvarer. Som i det meste af den tidligere litteratur gøres kornsalgsperioden til det afgørende vendepunkt i den økonomiske udvikling.

Hertil kommer relativt fyldige redegørelser for periodens kulturelle og politiske udfoldelser. De centrale og lokale bevægelser begyndende i 1820erne vedrørende religion og undervisning skildres, samtidig med at de anskues ud fra myndighedernes reaktion over for dem, herunder med hensyn til ændringer i de lovmæssige rammer. I afsnittene herom trækkes naturligt på de seneste tiårs omfattende »vækkelseslitteratur«. Sammenfattende ser Skovgård-Petersen ganske overbevisende disse bevægelser som faktorer, der bl.a. i forening med infrastrukturens udbygning (veje, havne og jernbaner) og den erhvervmæssige dynamik var med til at binde det danske samfund sammen efter landboreformernes store omvæltninger.

De politiske forhold skildres indgående. Det gælder den egentlige nationale politik, som den viser sig i lovgivningsarbejdet og de forfatningsretslige rammer herfor både før og efter 1848. Og det gælder udenrigspolitikken, der var central i en periode, hvor Hertugdømmernes statsretslige tilhørsforhold blev afgjort i kølvandet på Treårskrigen og krigen i 1864. Der gives et detaljeret og klart indblik i det slesvig-holstenske spørgsmål. Rammerne for de nye demokratiske regeringer fastlægges. Der argumenteres således overbevisende for en høj grad af rationalitet i den førte politik, når der skulle tages de nødvendige hensyn til såvel de givne

internationale forhold som til den hjemlige opinion.

»Ansvaret« for tabet af Hertugdømmerne vil Skovgård-Petersen i konsekvens heraf ikke placere, idet han snarest ser det som en uundgåelig konsekvens af historiens langtidstendenser. Hertugdømmerne udgjorde på baggrund af tidligere tiders beslutninger et uløseligt problem, når befolkningen var nationalt delt i en periode, hvor nationalismen fik stigende betydning som politisk faktor. Dog undlader Skovgård-Petersen ikke at gøre opmærksom på politikernes utilstrækkelige militærbestillinger, samtidig med at de var medvirkende til at give befolkningen et overdrevent indtryk af Danmarks militære styrke. Nok engang går de Meza da også fri for datidens kritik vedrørende beslutningen om Danevirkes rømning. Politikerne og med dem den danske befolkning får vel også en mindre irettesættelse, når det bemærkes, at de demokratiske danskere snarere betragtede spørgsmålet om Hertugdømmernes statsretslige tilhørsforhold ud fra danske interesser end ud fra ønsket om at tilgodese den slesvig-holstenske folkevilje. Den danske opinion var selv i forhold til Nordslesvig mere styret af opfattelsen af danske rettigheder end af ønsket om at give nordslesvingerne lejlighed til at lade deres sindelag være den bestemmende faktor. Det er en opfattelse, som harmonerer meget godt med bindets slutbemærkning om, at det danske folkestyre måske var sprunget for tidligt ud. Det internationale klima gik imod det demokratiske i årene efter 1848/49, og folkestyret havde ikke overskud til at sikre forbindelsen med de danske nordslesvingere.

Skovgård-Petersen er i hele sin fremstilling på solid grund, faktisk så solid, at det er min eneste anke mod fremstillingen. I god overensstemmelse med tendenserne i den nyere internationale

litteratur betones kontinuiteten i perioden. Skovgård-Petersen søger i flere tilfælde at fremdrage de materielle og bevidsthedsmæssige strukturer i perioden uden dog at afsløre, hvilke der opfattes som de mest afgørende for historiens gang vedrørende f.eks. enevældens afskaffelse og tabet af Hertugdømmerne. »Tidsånden« kan nok ses betonet, men det er formentlig ingen tilfældighed, at det materielle og bevidsthedsmæssige også kan ses at skifte rækkefølge som anvendte forklaringsfaktorer (jvf. s. 207, 218 og 230). Men trods disse tendenser er det åbenbart, at Skovgård-Petersen i høj grad har ladet sig styre af den tidligere litteratur, herunder i vægtningen af stoffet og i litteraturoversigternes kommentarer, hvorved politisk begivenhedshistorie set fra København kommer til at fremstå som det centrale for en forståelse af perioden.

De seneste tiårs tendens til ikke at lade den politiske historie være det overordnede aspekt i generelle fremstillinger fortøner sig således. Den økonomiske og sociale historie fremstår ikke som sideordnede aspekter. Speciallitteraturen inden for disse områder er da også meget sparsom netop for denne periode, men nu heller ikke udnyttet fuldstændigt. 1857-krisen, som får et eget afsnit, fremstilles traditionelt som en relativ kortvarig likviditetskrise, selv om det af Hans Chr. Johansens artikel i *Erhvervshistorisk Årbog 1983* klart fremgår, at det også var en realøkonomisk krise med stærkt faldende beskæftigelse. Ganske vist findes der nyere oversigtsværker for både den økonomiske og sociale historie, men det ændrer ikke ved, at det foreliggende er en Danmarks historie. Det må dog samtidig understreges, at selv om de folkelige bevægelser behandles relativt udførligt og mentalitetshistoriske indfaldsvinkler tages op, ville Skovgård-Petersen formentlig gerne have gjort mere

ud af disse områder, som han er fortrolig med bl.a. på baggrund af den skolehistoriske forskning. Det er således bemærkelsesværdigt, i hvor høj grad hans egne forskningsfelter er holdt i baggrunden for den mere traditionsrige politiske historie, hvor han ganske vist også selv har bidraget.

Perspektivet fra København er naturligt, når den politiske historie sættes i centrum. Det var her de afgørende politiske beslutninger blev truffet. Men det var også her, at den tidligere litteratur har betonet, at der var den mest aktive politiske bevidsthed. Jeg er imidlertid overbevist om, at mere forskning vedrørende aktiviteterne i provinsen vil føre til en opprioritering af disses betydning for den politiske udvikling i perioden. Det var trods alt provinsen, der var den nok så drivende kraft i den erhvervsmæssige modernisering som sejt foregik gennem hele perioden, og som København først rigtigt kom med i fra 1830'erne. Kontinuiteten var nok mere gennemgribende end den tidligere litteratur har betonet. Tiden var på mange områder moden til et folkestyre, i 1849-formen med begrænset valgret. Så selv om vi er under kyndig vejledning i dette bind af Danmarks historien bør det ikke spærre for nye forsøg på en samlet fremstilling af en spændende periode.

Per Boje

Diplomatarium Danicum 4. r., 2. bd., 1380-1385. 578 s.

Danmarks Riges Breve 4. r., 2. bd., 1380-1385. 495 s. (C. A. Reitzels Forlag, 1987).

Herluf Nielsen fortsætter med disse to bind det store værk, hvis afslutning ligger engang ude i fremtiden. Den største del af diplomerne eller referaterne og omtalen af dem er velkendte gennem